

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metinleri Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

A Taxonomic Analysis of the Reading Comprehension Activities in the 5th Grade Turkish Textbook

DOI: 10.38155/ksbd.1857150

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
06/01/2026

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
01/06/2026

Makale Yayım Tarihi /
Article Publication Date
25/06/2026

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Osman KARA
Ordu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
osman_kara20@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8872-1157

Prof. Dr. Keziban TEKŞAN
Ordu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bölümü
kezibanteksan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5768-0022

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Öz

Bu çalışmanın amacı, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinleri içerisindeki anlatı metni etkinliklerinin bilişsel süreçler açısından derinliğini, Barrett ve Yenilenmiş Bloom Taksonomileri çerçevesinde incelemektir. Araştırma kapsamında nitel yöntemlerden doküman incelemesi yaklaşımı benimsenmiş ve ders kitabındaki etkinlikler sistematik olarak derlenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiş ve her iki taksonomiye göre sınıflandırılmıştır. Bulgular, etkinliklerin büyük bölümünün alt düzey bilişsel süreçlere odaklandığını, üst düzey düşünme becerilerini destekleyen etkinliklerin ise sınırlı olduğunu göstermektedir. Barrett Taksonomisine göre etkinliklerin çoğunlukla basit anlama basamağına yoğunlaştığı, Yenilenmiş Bloom verilerinde ise anlama basamağının baskın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın beceri temelli yaklaşımının ders kitaplarına yansımada düzeyinin okuduğunu anlama süreçlerinde henüz tam olarak sağlanmadığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, üst düzey bilişsel becerilerin daha etkin desteklenmesi için ders kitaplarındaki etkinliklerin yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: 5. Sınıf Türkçe ders kitabı, anlatı metni, Barrett Taksonomisi, etkinlik, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi.

Abstract

The purpose of this study is to examine the depth of narrative text activities in the reading passages of a 5th-grade Turkish language textbook in terms of cognitive processes, within the framework of Barrett's and the Revised Bloom's Taxonomies. Within the scope of the research, the document analysis approach—a qualitative method—was adopted, and the activities in the textbook were systematically compiled. The data obtained were analyzed using descriptive analysis techniques and classified according to both taxonomies. The findings indicate that the majority of the activities focus on lower-level cognitive processes, while activities supporting higher-order thinking skills are limited. It was determined that, according to the Barrett Taxonomy, the activities are predominantly concentrated on the basic comprehension level, while in the Revised Bloom data, the comprehension level is dominant. This situation reveals that the skill-based approach of the 2024 Turkish Language Curriculum has not yet been fully reflected in the textbooks regarding reading comprehension processes. In conclusion, it can be argued that there is a need to reorganize the activities in textbooks to more effectively support higher-order cognitive skills.

Keywords: Year 5 Turkish textbook, narrative text, Barrett Taxonomy, event, Revised Bloom Taxonomy.

Giriş

Eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesinde kullanılan materyaller önemli bir yer tutmaktadır. Materyallerin kullanılabilirliği, amaca uygunluğu ve çeşitliliği eğitim sürecini kolaylaştırmakta, aynı zamanda niteliğini artırmaktadır. Eğitim alanında önceki yıllarda yazı tahtası, tepegöz, teyp, defter, kitap ve ansiklopedi gibi araçlar kullanılırken, günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte akıllı tahta, projektör, karekod, tablet, defter, kitap ve Web 2.0 araçları kullanılmaktadır. Bu araçlar arasında ders kitapları eğitim alanında geçmişte olduğu gibi günümüzde de yer almakta ve gelecekte de varlığını sürdürecektir (Köde ve Çoklar, 2020; Sulak ve Çapanoğlu, 2021; Tekşan ve Çinpolat, 2023). Bunun temel nedeni, ders kitaplarının öğretim sürecinin temel materyali olma özelliğini korumasıdır. Bu durum yalnızca Türkiye’de değil, birçok ülkede de benzerlik göstermektedir.

Eğitim sürecinde öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğretmen ve öğrenciler için ana kaynak olmasının yanı sıra derslerin yürütülmesinde bir yol haritası işlevi görmektedir. Öğretmenin rehberliğinde ana kaynak olarak kullanılan ders kitapları, öğrencilere bilgi sunarken aynı zamanda bu bilgileri pratiğe dökme fırsatı da sağlamaktadır (Erkılıç ve Can, 2018; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2019; Özbay, 2003).

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın öğrenme sürecinde anlama ve anlatma becerilerini ders kitaplarında yer alan metinler üzerinden gerçekleştirmesi ve kitap içindeki etkinlikler ile atölye çalışmaları aracılığıyla uygulamayı planlaması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Programın “temel yaklaşımı ve özel amaçları” başlığı altında; öğrencilerin becerilerini geliştirmesi, eleştirel bakış açısı kazanması, söz varlığını zenginleştirerek dil estetiği kazanması ile millî, manevî, ahlakî, tarihî, kültürel ve sosyal değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2024). Bu hedefler doğrultusunda hazırlanan ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metinler aracılığıyla söz konusu öğelerin öğrencilere aktarılması amaçlanmaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, geleneksel öğretim yaklaşımlarından farklı olarak öğrenme çıktılarının kavramsal beceriler ve alan becerileri ekseninde bütüncül bir yapı içerisinde kurgulandığı bir anlayışa sahiptir. Programın temel bileşenlerinden olan kavramsal beceriler, öğrencilerin karmaşık zihinsel süreçlerini ve üst düzey düşünme eğilimlerini harekete geçirmeyi amaçlarken; dinleme, konuşma, okuma ve yazma süreçlerini kapsayan alan becerileri ise bu süreçlerin somut etkinlikler üzerinden yapılandırılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla yeni program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarındaki öğrenme çıktılarının ve etkinliklerin niteliği, bu kavramsal beceri yapısının ve süreç bileşenlerinin ne düzeyde işe koşulduğu ile doğrudan

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

ilişkilidir. Her ne kadar ders kitabı etkinliklerinin çözümlenmesinde Bloom Taksonomisi ve Barrett Taksonomisi gibi geleneksel sınıflandırmalar kullanılmış olsa da, ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin çözümlenmesi yoluyla beceri temelli felsefenin uygulamadaki yansımalarını ortaya koymada bu taksonomilerin önemli ve kritik bir değer taşıdığı söylenebilir (MEB, 2024).

Ders kitaplarında dersin işlenişinde en kritik rolü üstlenen unsur, kitaplarda yer alan metinlerdir. Bu nedenle metinlerin, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre “öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak, onların okur kimliği oluşturabilmelerini sağlayacak türünün iyi örneklerinden” seçilmesi gerekmektedir (MEB, 2024: 24). Bu yaklaşım doğrultusunda metinler; hikâye edici (anlatı) metinler, bilgilendirici metinler ve şiir olmak üzere çeşitlilik göstermekte ve öğrencilerin çok yönlü gelişimini desteklemektedir.

Bu metin türleri içerisinde anlatı metni, “gerçek ya da imgesel olayların anlatıldığı” olaylar zincirinin sözlü ya da yazılı aktarımı olarak tanımlanmaktadır (Günay, 2007: 478). İçerisinde gerçek yaşamda karşılaşılabilecek ya da hayal dünyasında düşlenebilecek öğelerin yer alması ve olay anlatısına dayanması nedeniyle anlatı metinleri, öğrenciler açısından anlaşılır, sürükleyici ve eğlenceli bir yapı sunmaktadır. Bu durum, öğrencilerin anlatı metinlerine yönelik yaklaşımlarının olumlu olduğunu göstermekte ve Doğan Güldenöglü'nun (2023) çalışmasıyla benzerlik taşımaktadır.

Bunun yanı sıra anlatı metinlerinin derslerde sistemli ve amaçlı bir şekilde kullanılması, öğrencilerin okuma-anlama becerilerinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Yüksek sesle okuma etkinlikleri, öğrencilerin metnin akışını ve anlatı yapısını kavramalarını kolaylaştırırken; soru-cevap oluşturma çalışmaları, metin içi ve metinler arası ilişkilerin fark edilmesini desteklemektedir. Planlı biçimde yürütülen okuma-anlama etkinlikleri, öğrencilerin metinden anlam çıkarma, çıkarım yapma ve ana fikri belirleme becerilerini güçlendirmektedir. Ayrıca ilkökul öğrencilerinin kendi anlatı metinlerini üretmeye teşvik edilmesi, anlatı yapısını içselleştirmelerine, dilsel farkındalık kazanmalarına ve okuma ile yazma becerileri arasında anlamlı bir ilişki kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda anlatı metinleri, yalnızca okuma-anlama becerilerinin değil, öğrencilerin bilişsel ve dilsel gelişimlerinin desteklenmesinde de etkili bir öğretim aracı olarak değerlendirilebilir (Ramirez-Avila, 2025; Sulbáran vd., 2025).

2006 yılından günümüze uygulanmakta olan Türkçe dersi öğretim programları, yapılandırıcı yaklaşım temelinde öğrenciyi yaparak yaşayarak merkeze alan bir öğretim sürecini

esas almakta ve ders kitapları da bu pedagojik yaklaşımı yansıtacak biçimde tasarlanmaktadır. Bu yönüyle ders kitaplarında anlatı metinleri yer aldığı için hem bireysel dil gelişimi hem de eğitim programlarının hedefleri açısından anlatı metinleri kritik bir rol oynamaktadır (MEB, 2006, 2024; Süğümlü, 2025).

Türkçe ders kitaplarında her biri altı üniteden oluşan bölümlerde toplamda beş metin yer almaktadır; bunlardan üçü okuma, biri dinleme ve biri de serbest okuma metnidir. Metinlerin sonunda, öğrencilerin algılama, anlamlandırma, anlamlandırmayı faaliyete dönüştürme, önceki işlenen metinlerle ilişkilendirme ve mukayese etme, ayrıca metinden elde edilen bilgileri değerlendirme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerini güçlendirmeye ve dil bilgisi kurallarını öğrenip uygulamalarına imkân tanıyan metin dışı etkinlikler de yer almaktadır. Böylelikle öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını sağlanarak, öğrendiklerini uygulama fırsatı verilir ve böylece daha anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine imkân tanır (Akyurt vd., 2024; Güneş, 2017; MEB, 2006, 2024). Bu tür etkinlikler, öğrencilerin bilişsel becerilerini geliştirirken dil becerilerinin güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin gelişimini destekleyen bu etkinliklerin yeterliliğini ve öğrencileri hangi düzeyde desteklediğini değerlendirmeyi önemli görmektedir. MEB (2024) tarafından belirlenen programda, öğrencilerin ana dilini etkili ve doğru kullanmaları ile üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeleri temel hedefler arasında yer almaktadır. Bu hedeflerin karşılanıp karşılanmadığını değerlendirebilmek için etkinliklerin düzeylerine göre sınıflandırılması gerekmektedir; bu amaçla en yaygın olarak kullanılan sınıflandırmalar Bloom ve Barrett taksonomileridir.

Bloom Taksonomisi, öğrencilerin öğrenme düzeylerini iyileştirmeye odaklanan Benjamin Bloom ve çalışma arkadaşları tarafından 1956 yılında geliştirilmiş olup, psikomotor, duyuşsal ve bilişsel gelişimi sınıflandıran bir sistemdir. Eğitim alanında özellikle bilişsel basamaklara odaklanılmıştır (Huitt, 2009). Zaman içinde sistemdeki değişim ve gelişmeler nedeniyle bazı eleştiriler ortaya çıkmış ve bu eleştiriler doğrultusunda Anderson ve Krathwohl (2001) tarafından taksonomi yenilenmiştir. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YTB), önceki taksonomide yer alan eksiklikleri gidermeyi amaçlayarak daha anlaşılır, açıklayıcı ve kullanışlı bir yapı sunmaktadır. Bu taksonomiye göre bilişsel süreçler altı basamaktan oluşmakta ve her bir basamak kendi içinde toplam on dokuz alt basamak içermektedir. Söz konusu altı bilişsel basamak; hatırlama, anlama ve uygulama alt düzey beceriler kapsamında ele alınırken, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma ise üst düzey bilişsel beceriler olarak

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

sınıflandırılmaktadır. Taksonomide bilişsel süreç basamakları, kolaydan zora doğru ilerleyen sistematik bir yapı içerisinde kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Bu sistematik yapı ve kapsamlı bakış, bilişsel faaliyetlere yönelik değerlendirmeler açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, eğitim sürecinde taksonominin bilişsel basamakları üzerinde yoğunlaşmıştır. (Karagöl ve Yeşilyurt, 2025; Önal ve Maden, 2025; Sallabaş ve Yılmaz, 2020; Tutkun, 2012; Yüceer, 2022).

Barrett taksonomisi Thomas C. Barrett tarafından 1968 yılında okuduğunu anlama becerilerinin sınıflandırılması üzerine oluşturulmuş bir taksonomidir. Bu taksonomi oluşturulurken Bloom taksonomisinden faydalanılmıştır (Yüceer, 2022). Bu taksonomi, anlama sürecinin kontrol edilmesini ve anlaşılabilirliğin artırılmasını hedeflemiştir. Oluşturulan taksonomi beş basamaktan oluşmakta ve bu basamaklar altında toplam yirmi yedi görev yer almaktadır. Söz konusu basamaklar; basit/yüzeysel anlama, yeniden organizasyon/örgütlenme, çıkarımsal/derinlemesine anlama, değerlendirme ve memnuniyet/değer biçme/takdir/tepki olarak sıralanmaktadır. Basamaklar, anlama becerisini kolaydan zora doğru ele alan hiyerarşik bir yapı içerisinde çok yönlü biçimde düzenlenmiştir. Bu hiyerarşik yapı ve çok yönlülük, anlama becerisine yönelik değerlendirmeler açısından önem taşımaktadır. Barrett taksonomisi, alan yazına Theodore Clymer tarafından “*Okuma Öğretiminde Yenilik ve Değişim*” adlı eserde yer verilerek kazandırılmıştır. (Dursun ve Durukoğlu, 2025; Sallabaş, 2023; Tatgil ve Yıldırım, 2024; Yıldırım, 2012).

Türkçe eğitimi alanında Bloom taksonomisine yönelik çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı, Türkçe eğitimi alanında yenilenmiş Bloom taksonomisini temel alarak yapılan akademik çalışmaları sistematik biçimde değerlendirmeye odaklanmıştır; bu bağlamda Güler ve Mert (2022) bu alandaki çalışmaları analiz etmiştir. Bazı araştırmalar ise öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini incelemeye yöneliktir. Örneğin, Kanık Uysal (2022) Türkçe dersi sınavlarındaki soruları, Taşkın (2023) ise ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin soru sorma becerilerini yenilenmiş Bloom taksonomisi çerçevesinde değerlendirmiştir. Ayrıca, ders kitapları ve etkinliklerin analizine odaklanan çalışmalar da mevcuttur. Bu kapsamda Oryaşın (2021) Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri, Sur (2022) metin altı soruları, Karagöl ve Yeşilyurt (2025) 5. sınıf ders kitabını Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında, Anniak (2023) 5. sınıf ders kitabındaki etkinlikleri Önal ve Maden (2025) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe ders kitaplarını yenilenmiş Bloom taksonomisi temelinde incelemiştir. Bu doğrultuda, Türkçe eğitimi alanında yapılan araştırmalar hem

akademik çalışmaları değerlendirme, hem öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini inceleme, hem de ders kitapları ve etkinlikleri analiz etme açısından çeşitlilik göstermektedir.

Türkçe eğitimi alanında Barrett taksonomisine yönelik çalışmaların Bloom taksonomisine göre daha az çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmalar, program çerçevesinde yapılan çalışmalarda Koyuncu (2021), Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda Barrett taksonomisinin temel düzeyde kullanımını incelemiştir. Bilişsel düzeye odaklanan araştırmalarda ise Dursun ve Durukoğlu (2025), Barrett taksonomisi çerçevesinde Türkçe öğretmenlerinin LGS soru yordama becerisinin geliştirilmesini analiz etmiştir. Ders kitapları ve okuma metinleri bağlamında yapılan çalışmalar arasında Sallabaş (2023), yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki okuma metinlerine ait soruları; Tatgil ve Yıldırım (2023) 2019-2024 dönemine ait beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma-anlama sorularını; Baki ve Yıldırım (2025) ise 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin altı soruları Barrett taksonomisine göre incelemiştir. Görüldüğü üzere, Barrett taksonomisine yönelik Türkçe eğitimi alanındaki araştırmalar, program uygulamaları, bilişsel beceri geliştirme ve ders kitapları bağlamında çeşitlilik göstermektedir.

Türkçe alanında hem Bloom taksonomisi hem de Barrett taksonomisinin bir arada kullanıldığı çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan Yüceer (2022) Türkçe öğretiminde soru hazırlamada yararlanılabilecek iki taksonomi: Barrett ve Bloom taksonomisinin karşılaştırmalı incelenmesini yapmıştır. Ancak iki taksonominin kullanılıp karşılaştırma yapıldığı çalışma sayısı azdır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde 2024 yılında uygulamaya giren Türkçe Dersi Öğretim Programı sonrası hazırlanan Türkçe ders kitapları üzerine Bloom ve Barrett taksonomisi açısından karşılaştırmalı bir çalışma tespit edilmemiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerinin etkinliklerinin metinle ilişkili ve metin dışı etkinlik olarak tasnif edilip Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YBT) ve Barrett taksonomisi açısından karşılaştırılarak incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerindeki metinle ilişkili ve metin dışı etkinliklerin YBT'deki bilişsel süreç basamaklarına dağılımı nasıldır?
- 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerindeki metinle ilişkili ve metin dışı etkinliklerin Barrett taksonomisindeki anlama basamaklarına dağılımı nasıldır?

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

- 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerinde yer alan metinle ilişkili ve metin dışı etkinliklerin, YBT ve Barrett taksonomileri basamaklarına göre dağılımının ve birbiriyle ilişkisinin görünümü nasıldır?

Yöntem

Araştırma Modeli

YBT ve Barrett taksonomileri açısından 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki anlatı metinlerindeki etkinliklerin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı içerisinde birçok desen yer almaktadır. Bunlar arasından doküman incelemesi tercih edilmiştir. Doküman analizi, belgesel tarama adıyla da anılan ve araştırmalarda veri toplamak için mevcut yazılı kaynakların incelenmesini esas alan nitel bir yöntemdir. Bu süreçte, çalışmanın amacına uygun belgeler seçilir; seçilen kaynaklar ayrıntılı biçimde okunur, önemli bilgiler kaydedilir ve düzenli bir şekilde analiz edilir. İncelenen dokümanlar ayrı ayrı ele alınarak kodlanır, ortak özelliklerine göre sınıflandırılır ve elde edilen veriler yorumlanarak araştırma bulguları ortaya konur (Wach 2013). Doküman analizi, yazılı materyallerin içeriğini dikkatli, sistemli ve planlı bir biçimde incelemeyi hedefler (Karasar 2012; Merriam 1998). Bu hedef doğrultusunda YBT ve Barrett taksonomileri açısından 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki anlatı metinlerindeki etkinliklerin bilişsel süreç basamaklarına göre incelenerek yorumlanmıştır.

Veri Kaynağı

Çalışmanın verileri 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programının uygulamaya konmasından sonra MEB tarafından hazırlanmış ve ortaokul seviyesinde uygulanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabının (MEB, 2024) anlatı metinleri içerisinde bulunan metinle ilişkili ve metin dışı olan etkinliklerdir.

Verilerin Toplanması

Çalışma verilerinin temel kaynağı olan 5. sınıf Türkçe ders kitabına MEB'in sayfası üzerinden erişim sağlanmıştır. Veri Kaynağı elde edildikten sonra doküman incelemesine uygun olarak veriler dikkatli, sistemli ve planlı bir şekilde irdelenmiştir.

Bu süreçte 5. sınıf Türkçe ders kitabı içerisinde 6 ünite bulunduğu tespit edilmiştir. Her ünite içerisinde 1 dinleme/izleme, 3 okuma metni ve 1 serbest okuma metni yer aldığı saptanmıştır. Metinlerde ortalama olarak en az 9 en çok 14 etkinliğin bulunduğu görülmüştür. Bu metinler içerisinde okuma metinlerine odaklanılmış okuma metinleri içerisinde de anlatı

metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. 5. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 18 okuma metninden 8 metnin anlatı metni olduğu belirlenmiştir. Bu 8 anlatı metni etkinliklerinde metinle ilişkili 47 metin dışı 34 olmak üzere 81 etkinlik incelenmiştir.

İncelemeler sonucu elde edilen veriler Excel programıyla tablolar haline getirilmiştir. Tablolar içerisinde çalışma amacından hareketle sınıflandırma olarak Bloom'un bilişsel süreç basamakları ve Barrett'in anlama süreç basamakları bulunmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabı içindeki anlatı metni etkinlikleri tek tek incelenip tabloya aktarılarak veriler elde edilmiştir.

Çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki dinleme metinleri, öğretici metinler, şiirler ve bu metinlerde ilgili etkinlikle ayrıca “keşif yolculuğu”, “izle-uygula-öğren”, “bu görev bizim”, “üretim zamanı”, tema sonu değerlendirmeleri ve bilişsel basamaklarla ilgili olmayan yönergeler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinden önce 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler incelenmiştir. Metinler içerisinden anlatı metinleri tespit edilmiştir. Anlatı metni etkinlikleri incelenerek metinle ilişkili ve metin dışı etkinlikler tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin Bloom ve Barrett taksonomisinde hangi bilişsel düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla alan yazında konuyla ilgili araştırmalar incelenmiştir. (Karakaş Yıldırım, 2020; Önal ve Maden 2025; Sallabaş ve Yılmaz, 2020; Karagöl ve Yaşilyurt 2025; Tufaner, 2022) Yapılan inceleme sonucunda elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz tümdengelimci bir yaklaşıma sahiptir. Analiz sürecinde veriler mantıklı ve anlamlı bir şekilde organize edilip tanımlanır, ardından gerekli yorumlar yapılır (Yıldırım ve Şimşek 2021). Betimsel analiz doğrultusunda 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerindeki etkinliklerde metinle ilişkili etkinlikler ve metin dışı etkinlikler Bloom ve Barrett taksonomisinin basamaklarından uygun olanıyla ilişkilendirilmiştir. Bloom Taksonomisi kapsamında basamaklar genel olarak iki düzeyde incelenmektedir. Hatırlama, anlama ve uygulama basamakları alt düzey bilişsel beceriler içinde yer alırken; çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamakları üst düzey bilişsel beceriler kapsamında değerlendirilmektedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

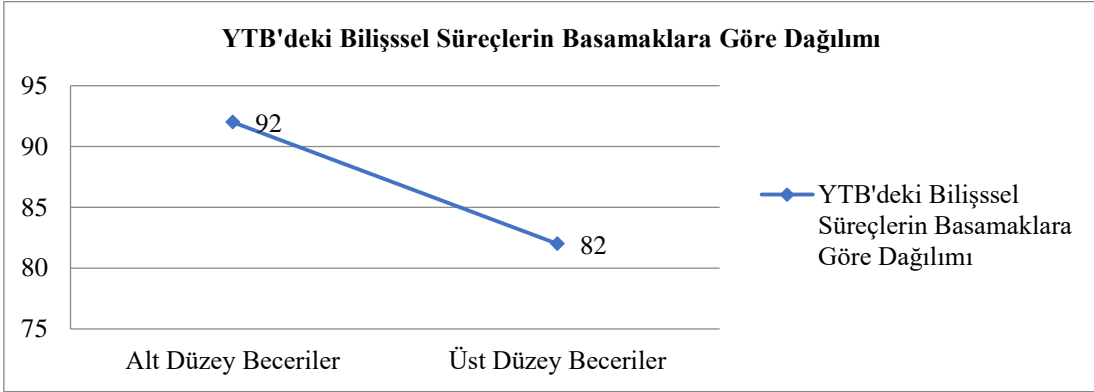
Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini artırmak amacıyla araştırmacılar, etkinliklerin bilişsel süreç basamaklarıyla olan tutarlılığını belirlemek ve veri kaybını en aza indirmek için etkinlik-basamak ilişkisini birbirlerinden bağımsız olarak, aralarında iki haftalık bir süre olacak şekilde iki kez incelemişlerdir. Bu inceleme sürecinde hem ortak görüşe varılan hem de farklılık

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

gösteren etkinlik–basamak eşleştirmeleri yeniden değerlendirilmiş; kararsız kalınan durumlar netleştirilmeye çalışılarak etkinlikler ile bilişsel süreç basamakları arasındaki tutarlılığın artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, süreç kapsamında kullanılan kaynak kitap ve elde edilen veriler, meslektaş teyidi sağlamak amacıyla alanında yetkin doktora eğitimini sürdüren bir Türkçe öğretmene gönderilerek incelenmesi istenmiştir. Meslektaş teyidi alındıktan sonra araştırmacılar son kez bir araya gelerek mevcut verileri birlikte gözden geçirmiş ve etkinlik–basamak ilişkisini yeniden değerlendirerek süreç boyunca tutarlılığın sağlanmasına özen göstermişlerdir.

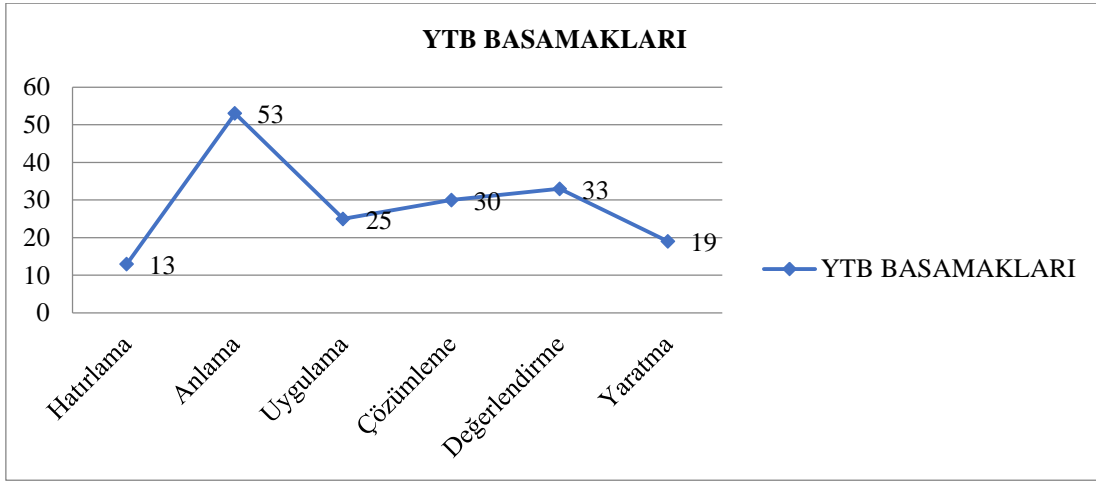
Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma anlatı metinleriyle ilişkili ve metin dışı olan etkinliklerin YBT ve Barrett taksonomilerindeki bilişsel süreç basamakları açısından incelenmiş ve elde edilen veriler grafikler halinde sunulmuştur.

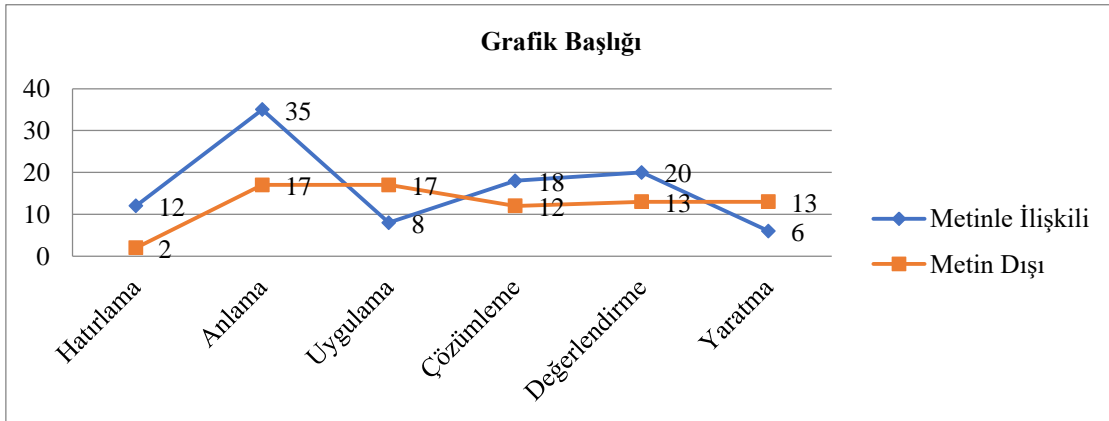
Grafik 1. Etkinliklerin Genel Olarak YBT'deki Bilişsel Süreç Basamaklarına Göre Dağılımı

Grafik 1'den elde edilen bulgulara göre, 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan anlatı metinlerine ilişkin etkinliklerde üst düzey düşünme becerilerine ($f=82$) ve alt düzey düşünme becerilerine ($f=92$) yer verildiği görülmektedir. Yüzdeler dağılım incelendiğinde, anlatı metni etkinliklerinin %47,13'ünün üst düzey düşünme becerilerine, %52,87'sinin ise alt düzey bilişsel basamaklara hitap ettiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitabında yer alan anlatı metni etkinliklerinde alt düzey düşünme becerilerine daha fazla yer verildiğini göstermektedir.

Grafik 2. Etkinliklerin Genel Olarak YBT'deki Bilişsel Süreç Basamaklarına Göre Dağılımı ve Düzeyi

Grafik 2 incelendiğinde, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin büyük ölçüde YBT'nin anlama basamağına (f=53) odaklandığı ve bu basamağa %31 oranında yer verildiği görülmektedir. Bu durum, ders kitabındaki etkinliklerin ağırlıklı olarak öğrencilerin metni kavrama, anlamlandırma ve temel düzey bilişsel süreçleri kullanmalarını hedeflediğini göstermektedir. Bu alt ve üst düzey becerilerin YBT basamaklarına göre detaylı dağılımı ve kırılma noktaları ise Grafik 2'de sunulmuştur.

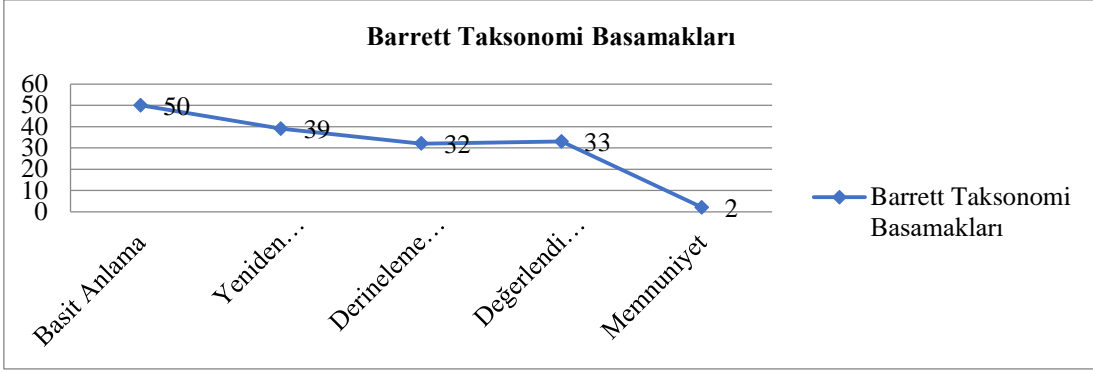

Grafik 3. Etkinliklerin YBT'deki Bilişsel Süreç Basamaklarına Göre Dağılımı ve Düzeyi

Grafik 3 incelendiğinde, etkinliklerin YBT'deki bilişsel süreç basamaklarına göre metinle ilişkili ve metin dışı etkinlikler arasında farklı bir dağılım sergilediği görülmektedir. Metinle ilişkili etkinliklerin özellikle anlama sonrasında ise çözümleme ve değerlendirme basamaklarında yoğunlaştığı; hatırlama, uygulama ve yaratma basamaklarında ise daha sınırlı yer aldığı anlaşılmaktadır. Buna karşın, metin dışı etkinliklerin anlama, uygulama, çözümleme,

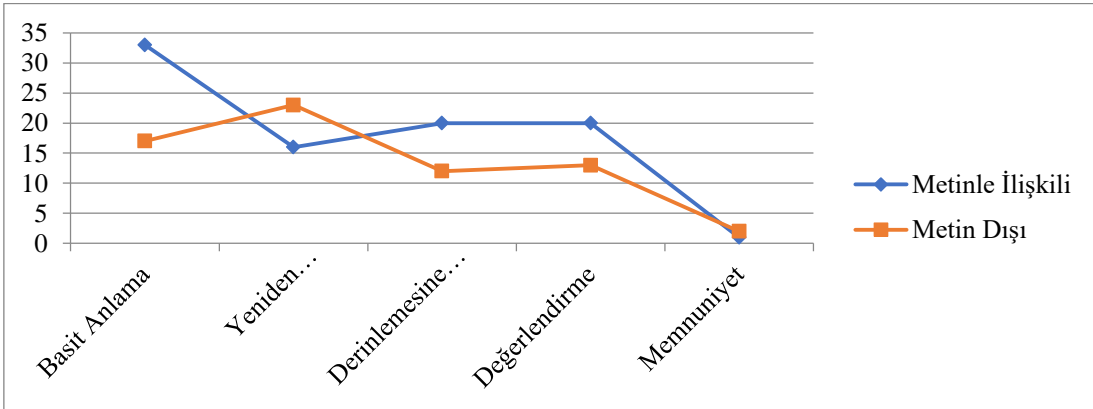
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

değerlendirme ve yaratma basamaklarında daha dengeli bir dağılım gösterdiği, hatırlama ve anlama basamaklarında ise görece daha az sayıda olduğu gözlemlenmektedir.

Grafik 4. Etkinliklerin Genel Olarak Barrett Taksonomisindeki Bilişsel Süreç Basamaklarına Göre Dağılımı ve Düzeyi

Grafik 4 incelendiğinde, etkinliklerin Barrett Taksonomisi'ndeki bilişsel süreç basamaklarına göre dağılımının belirli basamaklarda yoğunlaştığı görülmektedir. Etkinliklerin en fazla basit anlama basamağında (f=50) toplandığı ve bu basamağa %32,05 oranında yer verildiği; bunu sırasıyla yeniden organize etme, derinlemesine anlama ve değerlendirme basamaklarının izlediği anlaşılmaktadır. Memnuniyet basamağına yönelik etkinliklerin ise görece düşük düzeyde yer aldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 5. Etkinliklerin Barrett Taksonomisindeki Bilişsel Süreç Basamaklarına Göre Dağılımı ve Düzeyi

Şekil 5 incelendiğinde, etkinliklerin Barrett Taksonomisi'ndeki bilişsel süreç basamaklarına göre metinle ilişkili ve metin dışı etkinlikler açısından farklı bir dağılım sergilediği görülmektedir. Metinle ilişkili etkinliklerin daha çok basit anlama, derinlemesine anlama ve değerlendirme basamaklarında yer aldığı; metin dışı etkinliklerin ise ağırlıklı olarak

basit anlama ve yeniden organize etme basamaklarında toplandığı anlaşılmaktadır. Memnuniyet basamağında her iki etkinlik türünde de sınırlı sayıda etkinliğe yer verildiği görülmektedir.

Aşağıda, Bloom ve Barrett taksonomisi basamakları altında değerlendirilen bazı etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

7. ETKİNLİK Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Görsellerde verilenlerin okuduğunuz metnin hangi bölümüyle ilişkilendirilebileceğini belirleyiniz. Olayın görselde anlatılan kısmını kendi cümlelerinizle yazınız.

Şekil 6. “Oyun Dünyası” Temasındaki Topsuz Basketbol Oyunu Adlı Metne Yönelik 7. Etkinlik

Şekil 6’ya bakıldığında, ders kitabında okuma anlama becerilerini geliştirmek amacıyla metin ve görsel ilişkilendirmesine dayalı bir etkinlik dizisinin oluşturulduğu görülmektedir. 7. etkinlikte, öğrencinin metindeki olay akışını sunulan görsellerle (denizaltı, yelkenli gemi ve basketbol sahası) eşleştirmesi ve bu bölümleri kendi cümleleriyle özetlemesi beklenmektedir. Bu süreçte hem metindeki bilginin doğrudan geri çağırılması hem de metnin yapısal parçaları ile görseller arasında mantıksal bağlar kurulması istendiğinden Bloom taksonomisinde hatırlama ve çözümlleme basamaklarına odaklanılmıştır. Barrett taksonomisinde ise öğrencinin metinde açıkça ifade edilen bilgilere ulaşmasının yanı sıra görseller üzerinden metnin derinliğini anlamlandırması hedeflendiği için basit anlama ve derinlemesine anlama basamaklarına hitap edilmiştir. Bu kısımda verilen görseller metinle doğrudan ilişkilendirilerek öğrencinin bilişsel süreçleri çok boyutlu bir şekilde işe koşulmuş ve öğrenme süreci üstbilişsel bir farkındalıkla tamamlanmıştır.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

ETKİNLİK a. Okuduğunuz metnin unsurlarını aşağıdaki ilgili yerlere yazınız.

Kişiler	Yer	Zaman	Olay

b. Aşağıda giriş bölümü verilen okuduğunuz metnin olay örgüsünü tamamlayınız.

Gazi Mustafa Kemal, bir gün Yalova'da küçük Mustafa'nın yaşadığı köyün yatahanesinde kaybolur.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Şekil 7. "Atatürk'ü Tanımak" Temasındaki Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa Adlı Metne Yönelik 4. Etkinlik

Şekil 7'ye bakıldığında, ders kitabında metin unsurları ve olay örgüsünün metin bağlamında öğretimi için çok katmanlı bir etkinlik dizisinin oluşturulduğu görülmektedir. Etkinliğin "a" kısmında, öğrencinin metindeki anlamsal boşlukları hikâye unsurlarına (kişi, yer, zaman, olay) uygun şekilde tamamlaması istendiği için Bloom taksonomisinde metni yapısal olarak kavradığı anlama basamağına, Barrett'ta ise metindeki açık anlamı takip ettiği basit anlama basamağına odaklanılmıştır. Etkinliğin "b" kısmında, öğrencinin bu unsurları kullanarak kronolojik akışa uygun kendine özgü yeni cümleler kurması beklendiği için Bloom'da bilginin işe koşulduğu uygulama basamağı, Barrett'ta ise bilgilerin sentezlenip yeni bir formda sunulduğu yeniden organize etme basamağı hedeflenmiştir. Etkinliğin "c" kısmına gelindiğinde ise olayların kronolojik ardışıklığının anlatıma katkısının sorgulanmasıyla, öğrencinin dilin işlevsel parçalarını ve metin bütünlüğünü analiz ettiği Bloom'daki çözümleme basamağına hitap edilmiştir. Bu kısımlarda verilen yönergelerle metin arasında doğrudan ilişki kurularak öğrencinin bilişsel süreçleri çok boyutlu bir şekilde işe koşulmuş ve öğrenme süreci üstbilişsel bir farkındalıkla tamamlanmıştır.

ETKİNLİK a. Aşağıdaki paragraftan hareketle soruları sözlü olarak cevaplayınız.

Hepimizin ortak kullandığı bazı yaşam alanları vardır: sahil, çocuk parkı, yeşil alanlar gibi. Bu alanları temiz ve düzenli tutmak herkesin sorumluluğundadır. Gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için çevreye karşı duyarlı olmalıyız. Bu, aynı zamanda sağlıklı ve huzurlu bir ortamda yaşamamızı sürdürmek için önemlidir.

- Sizce çocukların zaman geçirdiği ortak yaşam alanlarının korunmaması ne gibi sorunlara yol açabilir? Söyleyiniz.
- Paragrafta bahsedilen sorumluluğun yerine getirilmesiyle okuduğunuz metindeki çocukların kırtarda uçurtma uçurabilmesi arasında bir ilişki olabilir mi? Örneklerle açıklayınız.

b. Aşağıdaki görselde verilen iki çocuk arasında geçen ve çevreye karşı sorumluluğu konu alan bir diyalog yazınız. Bu çalışmada yazma aracı ve ortamını (mektup, e-posta, mesajlaşma ve sosyal medya uygulamaları vb.) siz belirleyiniz. Ayrıca yazıyı başlatma, sürdürme ve sonlandırma ile ilgili uygun selam ve hitap ifadelerini kullanınız. Yazma çalışmanızın sonunda yazdığımız diyalogu konu ve anlam bütünlüğü açısından gözden geçirerek düzenleyiniz.

Yıl boyunca yapacağımız yazma ve konuşma ürünlerimizden "Ürün Seçki Dosyası" oluşturunuz. Yazdığımız diyalogu "Ürün Seçki Dosyası"na ekleyiniz.

Şekil 8. "Oyun Dünyası" Temasındaki Öğretmenin Sevinci Adlı Metne Yönelik 7. Etkinlik

Şekil 8'e bakıldığında, ders kitabında oyun dünyası teması bağlamında öğrencilerin konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik çok katmanlı bir etkinlik dizisinin oluşturulduğu görülmektedir. Etkinliğin a kısmında, öğrencilerden verilen metin ile çevre sorunları arasında neden-sonuç ilişkileri kurmaları ve sorumluluk bilincinin hayata yansımalarını sorgulamaları istenmiştir. Bu yönüyle yönerge, Bloom Taksonomisi'nde veriler arası bağları ortaya koymayı gerektiren çözümleme basamağına hitap ederken, öğrencilerin açıkça metinde yazmayan bağlantıları keşfederek çıkarım yapmasını beklediği için de Barrett Taksonomisi'nin derinlemesine anlama basamağına işe koşmaktadır. Aynı bölümde yer alan, sorunların yol açabileceği durumları kişisel bir süzgeçten geçirerek gerekçelendirme odaklı sorular ise hem Bloom hem de Barrett taksonomilerinin kriterlere dayalı yargıda bulunmayı özendirilen değerlendirme basamağına desteklemektedir. Etkinliğin b kısmında ise öğrencilerin görsel verileri ve iletişim kanallarını kendi tercihleri doğrultusunda sentezleyerek belirli kuralları çerçevesinde yeni bir forma dönüştürmesi istenmektedir. Bu süreç, Barrett taksonomisinde bilgilerin yapılandırılarak farklı bir türe aktarılmasını içeren yeniden organize etme basamağıyla birebir örtüşmektedir. Son olarak, tüm bu analiz ve değerlendirme süreçlerinden hareketle öğrencilerin tamamen kendilerine ait, özgün bir diyalog metni üretmeleri beklendiğinden, etkinlik Bloom Taksonomisi'nin en üst seviyesi olan yaratma basamağıyla tamamlanmaktadır.

4. ETKİNLİK Okuduğunuz metinden bir bölüm aşağıda verilmiştir. Deniz ve öğretmenin olaylar karşısındaki tepkilerinden yola çıkarak duygu durumlarını belirleyip söyleyiniz.

"Öğretmen Dede, uçurtmamı kaçırdım elimden, yakala onu, lütfen! Yakala!.." diye bağıyor küçük Deniz ve bana doğru koşuyor.
"Üzülme!" dedim. "Sana yeniden yapacağım. Hem öyle kocaman, öyle güzel olacak ki gökyüzünde süzülürken tüm kuşlar onu kıskanacak."
"Şimdi istiyorum!" dedi ağlamaklı bir sesle. "Şimdi!"
Kuyruğunu sallayarak gittikçe uzaklaşan uçurtmanın arkasından hüzünle baktı küçüğüm. Sanki sevinçleri de onunla uzaklaşıyor.

Şekil 9. "Oyun Dünyası" Temasındaki Öğretmenin Sevinci Adlı Metne Yönelik 4. Etkinlik

Şekil 9'a bakıldığında, ders kitabında çocuk dünyası ve duygular bağlamında öğrencilerin okuma ve konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik bir etkinliğin oluşturulduğu görülmektedir. Etkinlikte öğrencilerden, metindeki kahramanların olaylar karşısındaki tepkilerinden yola çıkarak karakterlerin satır aralarında gizlenmiş duygu durumlarını analiz etmeleri ve belirlemeleri istenmiştir. Bu yönüyle yönerge, karakterlerin davranışları ile iç dünyaları arasındaki neden-sonuç bağlarını ortaya koymayı gerektirdiğinden Bloom

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

Taksonomisi'nde çözümlene basamağına hitap etmektedir. Diğer taraftan, öğrencilerin metindeki kahramanların hissettikleri üzüntü, çaresizlik veya şefkat gibi duygusal tepkileri fark edip empati kurması beklendiğinden, bu süreç okuma sürecindeki estetik ve duygusal tepkileri içeren Barrett Taksonomisi'nin memnuniyet basamağıyla birebir örtüşmektedir.

Sonuç ve Tartışma

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı göz önünde bulundurularak hazırlanmış 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinleri içerisindeki anlatı metni etkinliklerinin, YBT ve Barrett Taksonomileri'ndeki bilişsel basamaklar açısından dağılımı incelendiğinde, çalışmada şu bulgular elde edilmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinleri içerisindeki sekiz anlatı metni kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin %52,87'si alt düzey bilişsel süreç basamakları olan hatırlama, anlama ve uygulama basamaklarından, %47,13'ü ise üst düzey bilişsel süreç basamakları olan çözümlene, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşmaktadır. Hatırlama ve yaratma basamaklarına yönelik etkinliklerin oldukça sınırlı olduğu, anlama basamağına yoğunlaşılırken çözümlene ve değerlendirme basamaklarına da önemli ölçüde yer verildiği saptanmıştır. Bu bulgular, 2024 Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitabında yer alan anlatı metni etkinliklerinin üst düzey düşünme becerilerine ağırlık verecek şekilde düzenlendiğini göstermektedir. Nitekim 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, yapısı gereği geleneksel olarak kullanılan davranışçı öğrenme anlayışından ziyade kavramsal beceriler ile alan becerilerini merkeze alan ve bu becerilerin süreç bileşenleri aracılığıyla somutlaştırılmasını hedefleyen bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Çalışmada üst düzey düşünme becerilerinin oranının yüksek çıkması, programın öğrencileri çok yönlü geliştirerek eleştirel, analitik ve derinlemesine düşünmeyi geliştirmeyi amaçlayan kavramsal beceri anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca, anlatı metinleriyle ilişkili ve metin dışı etkinlikler incelendiğinde, metinle ilişkili etkinliklerde bilişsel basamaklara ilişkin dağılımın dengeli olmadığı, metin dışı etkinliklerde ise uygulama, çözümlene, değerlendirme ve yaratma basamaklarına daha dengeli biçimde yer verildiği görülmektedir.

Bu araştırmanın alandaki diğer çalışmalardan farkı, alt ve üst bilişsel süreç basamaklarının dağılım oranlarının birbirine yakın olmasıdır. Önceki çalışmalarda üst düzey bilişsel süreç basamaklarının kitaplarda yer alma oranı en yüksek Önal ve Maden (2025) çalışmasında %32 olarak belirlenirken, bu çalışmada %47,13 olarak tespit edilmiştir. Bu farklılığın temel nedeni, 5. sınıf ders kitabının tüm metin ve etkinlikleri yerine yalnızca anlatı

metinleri ve ilgili etkinliklerin incelenmiş olmasıdır. Ayrıca çalışmada, YBT'nin uygulama basamağına yönelik etkinliklerin ağırlıklı olarak metin dışı etkinliklerde yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum, kitapta yer alan ana metinlerin söz konusu bilişsel düzeyi desteklemede yetersiz kalması nedeniyle, araştırmacıların üretilmiş metinlere yönelmek zorunda kaldığını düşündürmektedir. Diğer çalışmalardan farklı sonuçlara ulaşılmasının temel nedeni ise bu çalışmada etkinliklerin metinle ilişkili ve metin dışı olmak üzere sınıflandırılarak incelenmiş olmasıdır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, Barrett Taksonomisi'ndeki bilişsel süreç basamaklarının dağılımı, basit anlama basamağına yoğunlaşmakta; bunu yeniden organize etme ve derinlemesine anlama basamakları izlemektedir. Memnuniyet basamağına yönelik etkinliklerin oldukça düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, etkinliklerin ağırlıklı olarak metni anlama ve yeniden yapılandırmaya yönelik bilişsel süreçlere odaklandığını; buna karşın ileri düzey duyuşsal ve eleştirel boyutları kapsayan basamakların sınırlı düzeyde temsil edildiğini göstermektedir. Ayrıca, anlatı metinleriyle ilişkili ve metin dışı etkinlikler açısından farklı bir dağılım gözlemlenmiştir. Her iki etkinlik türünde de basit anlama basamağına yoğun şekilde yer verilirken, memnuniyet basamağına yönelik etkinlikler en az yer alan basamak olarak belirlenmiştir. Metinle ilişkili etkinliklerde basamak dağılımının dengeli olmadığı, metin dışı etkinliklerde ise uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarının daha dengeli bir şekilde yer aldığı anlaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar, alan yazındaki benzer araştırmalarla büyük ölçüde uyum göstermektedir. Örneğin, Sur (2022) Türkçe ders kitabındaki metin altı soruları incelediğinde, soruların en çok basit anlama basamağına uygun olduğunu, yeniden organize etme basamağına az yer verildiğini ve memnuniyet basamağına yönelik soruların oldukça sınırlı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Baki ve Yıldırım (2025) 8. sınıf Türkçe ders kitabında metin altı sorular üzerine yaptıkları çalışmada, memnuniyet basamağına yönelik soruların çok az olduğunu tespit etmişlerdir.

Sonuç olarak 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan anlatı metni etkinliklerinin bilişsel süreçler açısından belirli bir eğilim sergilediğini ortaya koymaktadır. Etkinliklerin yaklaşık yarısı alt düzey bilişsel süreç basamaklarına (hatırlama, anlama, uygulama), diğer yarısı ise üst düzey bilişsel süreç basamaklarına (çözümlenme, değerlendirme, yaratma) odaklanmaktadır. Hatırlama ve yaratma basamaklarına yönelik etkinlikler sınırlı sayıda yer alırken, anlama basamağına ağırlık verilmiş ve çözümlenme ile değerlendirme basamaklarına da kayda değer ölçüde yer verilmiştir. Barrett Taksonomisi açısından ise etkinlikler büyük ölçüde basit anlama

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

ve metni yeniden yapılandırma basamaklarına yoğunlaşmış; derinlemesine anlama ve değerlendirme basamaklarına sınırlı, memnuniyet basamağına ise çok az yer verilmiştir. Ayrıca, metinle ilişkili etkinliklerde basamak dağılımının dengesiz olduğu, metin dışı etkinliklerde ise uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarının daha dengeli bir biçimde dağıldığı görülmüştür. Genel olarak, analizler anlatı metni etkinliklerinin temel olarak metni anlama ve yapılandırma becerilerini desteklediğini, üst düzey bilişsel ve duyuşsal boyutların ise sınırlı düzeyde temsil edildiğini göstermektedir. Bu bulgular, ders kitabı etkinliklerinin bilişsel süreçlerin tüm boyutlarını kapsama açısından belirli eksiklikler taşıdığını, ancak üst düzey düşünme becerilerine yönelik etkinliklerin de anlamlı bir şekilde yer aldığını ortaya koymaktadır.

Öneriler

Çalışmada tespit edilen durumlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Ders kitaplarındaki anlatı metinlerindeki etkinliklerde YBT'nin anlama basamağına yoğunlaştığı görülmektedir. Anlama basamağına yoğunlaşan etkinlik yapısı korunmakla birlikte, uygulama, çözümlenme ve değerlendirme basamaklarını daha sistemli ve planlı biçimde destekleyen etkinliklere anlatı metinleri kapsamında daha fazla yer verilmesi sağlanabilir.
- 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan anlatı metni etkinliklerinde YBT'nin hatırlama ve yaratma basamaklarının çok az yer aldığı görülmektedir. 5. sınıf ders kitaplarında hatırlama ve yaratma basamaklarına yönelik etkinliklerin sayısı artırılarak bilişsel süreç basamakları arasındaki dağılımın daha dengeli hâle getirilmesi sağlanabilir.
- Barrett Taksonomisi açısından özellikle memnuniyet basamağına yönelik etkinliklerinde çok az yer aldığı görülmektedir. Memnuniyet basamağına yönelik etkinliklerin artırılması; böylece öğrencilerin metinlere yönelik duyuşsal tepkilerini ve kişisel değerlendirmelerini yansıtabilecekleri etkinliklerin ders kitaplarında daha görünür hâle getirilmesi sağlanabilir.
- Metinle ilişkili etkinliklerde gözlenen dengesiz bilişsel basamak dağılımının giderilmesi ve metin dışı etkinliklerde görülen daha dengeli yapının metinle ilişkili etkinliklere de yansıtılması amacıyla ders kitabı etkinliklerinin yeniden düzenlenmesi sağlanabilir.

Yazar Katkıları: Makalenin tamamına yazarlar eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Çıkar Beyanı: Bu çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioglu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür-Taşın, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T., & Şener, F. (2024). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives: Complete edition*. Addison Wesley Longman.
- Anniak, E. (2023). 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *International Journal of Progression and Development in Education*, 1(1), 1–43. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7651473>
- Armut, M., & Başar, T. (2025). Türkçe 5. sınıf ders kitabı'ndaki etkinliklerin işlev temelli dil yapıları / söz varlığı ve taksonomik düzeyleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 54(1), 709–758. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1710286>
- Baki, Y., & Yıldırım, N. (2025). 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin altı soruların Barrett taksonomisine göre incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 13(3), 206–227.
- Çeliktürk Sezgin, Z., & Gedikoğlu Özilhan, Y. G. (2019). 1.–8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metne dayalı anlama sorularının incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 353–367.
- Doğan Güldenoğlu, B. N. (2023). Türkçe ders kitabındaki metin, soru ve etkinliklerin öğrenci ve öğretmen görüşleri açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 240–272. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1317599>
- Dursun, H., & Durukoğlu, S. (2025). Barrett Taksonomisi ile Türkçe öğretmenlerinin LGS soru yordama becerisinin geliştirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 67–99.
- Erkılıç, T. A., & Can, S. (2018). Eğitim yönetimi ders kitaplarının içerik ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 2(4), 295–307.
- Güler, M., & Mert, O. (2022). Türkçe eğitimi alanında yenilenmiş Bloom taksonomisini temel alarak yapılan akademik çalışmaların incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 1089–1118. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1031207>
- Huitt, W. (2009). Humanism and open education. *Educational Psychology Interactive*. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/humed.html>
- Kanık Uysal, P. (2022). Türkçe dersi sınavlarında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 136–156. <https://doi.org/10.16916/aded.1016659>
- Karagöl, E., & Yeşilyurt, E. (2025). Bloom taksonomisi ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki değerler bağlamında 5. sınıf Türkçe ders kitabı. *Anadolu Dil ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 9–26. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15755182>
- Karakaş Yıldırım, Ö. (2020). 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki yazma etkinliklerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 315–325.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (23. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Anlatı Metni Etkinliklerinin Taksonomik İncelenmesi

- Köde, K., & Çoklar, A. N. (2020). Öğretmenlerin dijital ve dijital olmayan materyalleri seçim ve kullanım kriterlerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 893–909. <https://doi.org/10.37217/tebd.799527>
- Kurudayıoğlu, M., & Soysal, T. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 483–496. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.621132>
- Leal Sulbarán, A. J., Avilés Rangel, A., & Villalobos Fernánd, L. (2025). Leer para comprender el impacto de los textos narrativos en la educación primaria. *Revista Digital de Investigación y Postgrado*, 6, 137–152. <https://doi.org/10.59654/z5shzw95>
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Özbay, M. (2003). Türkçe öğretiminde hedef-araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 59–69.
- Oryaşın, U. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin yenilenen Bloom sınıflandırmasına göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(3), 820–832.
- Oxford Brookes University. (n.d.). *Qualitative data analysis (Psychology Postgraduates in Brief No. 13)*. <https://www.brookes.ac.uk/>
- Önal, A., & Maden, S. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe ders kitaplarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi (5. sınıf örneği). *Millî Eğitim*, 54(1), 905–940. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1705014>
- Ramirez-Avila, M. R., & Barreiro, J. P. (2021). The effect of summarizing narrative texts to improve reading comprehension. *Journal of Foreign Language Teaching and Learning*, 6(2), 94–107. <https://doi.org/10.18.196/ftl.v6i2.11707>
- Sallabaş, F. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki okuma metinlerine ait soruların incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 449–469. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1202147>
- Sallabaş, M. E., & Yılmaz, G. (2020). Türkçe ders kitabında bulunan metin altı sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 586–596.
- Sulak, S. E., & Çapanoğlu, A. Ş. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 830–849. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.979263>
- Sur, E. (2022). Türkçe ders kitaplarında yer alan metin altı soruların yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 430–451. <https://doi.org/10.15869/itobiad.952572>
- Süğümlü, Ü. (2025). Dil becerileri öğretiminde tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanımına yönelik bir durum çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 50(221), 265–292.

- Taşkın, Y. (2023). Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin soru sorma becerilerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(3), 754–773. <https://doi.org/10.16916/aded.1276243>
- Tatgil, H., & Yıldırım, H. Ç. (2024). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan okuduğunu anlama soru ve etkinliklerinin Barrett taksonomisine göre incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum / Education and Society in the 21st Century*, 13(39), 617–638.
- Tekşan, K., & Çinpolat, E. (2023). Türkçe ders kitaplarındaki değiştirilmiş anlatı metinlerine ilişkin bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 416–427. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1245443>
- Tufaner, Ç. (2022). Çocuk edebiyatı ürünü hikâye kitabı değerlendirme sorularının incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 213–227.
- Tutkun, Ö. F., & Okay, S. (2012). Bloom'un yenilenmiş taksonomisi üzerine genel bir bakış. *Sakarya University Journal of Education*, 1(3), 14–22.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2012). Öğretmenlerin öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini değerlendirmede kullanabilecekleri bir sistem: Barrett taksonomisi. *Journal of Theoretical Educational Science [Kuramsal Eğitimbilim Dergisi]*, 9(18), 45–58.
- Yüceer, D. (2022). Türkçe öğretiminde soru hazırlamada yararlanılabilecek iki taksonomi: Bloom ve Barrett taksonomisinin karşılaştırmalı incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları / Research in Reading & Writing Instruction*, 10(1), 67–84. <https://doi.org/10.35233/oyea.1110666>